

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Է. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1963

◀ Մարտ ▶

թիւ 3

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐԸ Տ. Տ. ՎԵՂ. ԶԱՐԵՂ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵՆԻ ՏԱՆԵ ԿԵԼԵԿՈՅ

ԽՍԲԸԳՐԱԿԱՆ

ԶԱՐԵՀ ԱՒԱՆՁԵԼԻՆ

Եկեղեցիին կեդրոնը, ժողովուրդի հառաչանքներու և լացին մէջ, պառկեր էր ան իր դազազին խորը, սիրելի ու բարի հայրապետը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, քահանայապետական զգեստներու փառքին մէջ, ցաւին ցուրտ դրոշմը գէմքին: Ամէն ինչ սուղ էր իր շուրջ և հոգին ճմլոյ կսկիծ: Բոլոր կուրծքերէն հեկեկանքներ կը քակուէին, փրթած համրիչի մը հատիկներուն նման: Շարականներէն, բուրվառներէն և հոգիներէն ցաւին մուխը կը բարձրանար, և մարդ տկամայ կը տարուէր մըմնջելու, «հոն ամէն ինչ լի էր իրմով ու հիմա...»: Ոձեցինք իր պաղ ճակատը միւռոնով, յետոյ ժողովուրդի ծովուն վրայ տարինք զինքը իր յաւիտենական հանգիստին, առանց հաւատալու թէ սքանչելի Զարեհ կաթողիկոսը այլևս անցեալին կը պատկանէր:

Հանգուցեալ բայց սիրելի Վեհին մահը, որքան անտկնկալ նոյնքան ա. նազորոյն, խորունկ վէրքի նման խոցեր էր բոլոր սրտերը, զրկելով Կիլիկիոյ Աթոռը իր բարի դահակալէն և վայելչութեան զարդէն, և ժողովուրդը իր անձընդիր հովուապետէն: Իրմով անուցուած զեղեցիկ յոյսերու անէացումը՝ որ տխուր ամաշուկեամբ մը լեցուցած էր հոգիները, կը բռնադատէր բոլորը իրաւունք տալու հոռվմէացի հին պատմիչին, որ սովոր էր ըսելու. «Երբ միտքս բերեմ պատմութեան հին ու նոր անցքերը՝ կը թուիմ տեսնել անոնց մէջ չեմ զիտեր ի՞նչ մը՝ որ մարդկային իրերուն հետ կը խաղայ»:

Բայց մենք պիտի չուզէինք իր դազազին առջև վերոյիշեալ տարտամ հայեցողութեամբ նայիլ մարդերու կեանքին ու գերին՝ այս աշխարհին վրայ, երբ ուզենք մանաւանդ յառած մնալ սիրելի յիշատակին անոր՝ որ ազնիւ էր ու բարի և համակ նուիրում իր ժողովուրդին և Աւետարանին, կարենալ ըսելու առաքեալին հետ. «Ուրախ պիտի ըլլամ եթէ նուիրուիմ ձեր հաւատքի զոհին ու պաշտօնին» (Փիլ. Բ. 17):

Նուիրուիլ, բայց ո՛չ այն հրապոյրներուն՝ որոնք կը թակարդեն աշխարհասէրը, ո՛չ փառքին՝ որ կը խարէ անմիտը, ո՛չ իշխանութեան՝ որ կը շլմորէ անձնապաշտը, այլ նուիրաբերուիլ այն զգացումներով՝ որոնցմով ծնողքը իր զաւակներուն, վարդապետը իր աշակերտներուն, բարին իր համոզումներուն և քահանան իր ժողովուրդին վրայ կը սրբուի: Նուիրուիլ կը նշանակէ քաւութեան հեղումն ըլլալ իր գործին, որ եթէ չկարենայ փրկութեան գեր մը խոյ կատարել, կը նորոգէ բան մը հոգիներուն մէջ, որ կազդուրիչ է ու սրտառուչ:

Ի՞նչուիմ զինքը իր հոգևոր պաշտօնին մէջ, անտարակոյս կարելի էր տեսնել անոր անձին վրայ քրիստոնէական առաքինութեանց արտափայլումն ու շնորհը, զերագոյն Վարդապետին զութն ու բարութիւնը, նուիրումի զգացումին

հետ հաշտեցնելով քառասնայակետական իր կոչումը: Գծնդակ էին պայմանները և կարծրացած՝ սիրտերը, սպասեց նախախնամութեան քաղցր ակնարկին, ժամանակներու և հանգամանքներու նպաստաւոր դասաւորման և ապագայի յոյսին, որոնք կ'ուշանային սակայն, ընելու տյն՝ ինչ որ կը զգար թէ պարտ էր ընել, արդարացնելու իր եկեղեցականի և հանրային զործիչի դերը, նուիրական իր պաշտօնին մէջ:

Սպասումի այդ յուսալից շրջանը, գէթ իրեն համար, կասեցաւ իր մահովը: Իրեններուն չարչարակից, յոգնած և ուժասպառ՝ անագորոյն մահուան վճիռին առջև ինկաւ խորտակուած, հրաժեշտի պատին դարձնելով իր խոնջած սիրտը: Անտարակոյս թէ պիտի ուզէր, իր տարիները աւելցնելու իղձով, աղերսել կեանքի պարզեցումէն. «Ո՛վ Տէր, յիշէ որ անկեղծ սրտով և անկեղծաւոր հաւատքով քալեցի Քու առջևէդ, և ըրի ինչ որ կրնայի»... ինչո՞ւ այս տառաժամ մահը: Կը հաւատանք սակայն թէ վերջին պահուն երբ կը փակէր իր նայուածքը կեանքի լոյսին, իր շրթները անգամ մըն ալ կրկնեցին տէրունական խօսքը. «Եղիցի կամք քո»:

Լաւատես, համբերող և բարի, ահա իր նկարագրին ամենէն կարկառուն զիծերը: Պարզ, անպատրուակ և անկեղծ էր ինքը, աղբիւրներու զուլալ ջուրին պէս: Անոյշ լոյս մը կը ճառագայթէր կարծես իր բովանդակ էութենէն: Այդ լոյսը չէր շրջներ, սակայն յարածուն քաղցրութեամբ կը համակէր զինք դիմադրաւոր: Բարութեամբ զիտէր զիմուօրեկ բոլոր անարի յարձակումներն ու տեսնութիւնները, իր գերազոյն Աստուգչին օրինակովը, կարենալ ըսելու Իրեն հետ. «զի ոչ զիտեն զինչ զօրծեն»: Մարդերու բարի կողմերը միայն կարենալ տեսնելու և ապագայի լաւագոյն յոյսերուն կառչած մնալու այս առաքինութիւնը, յատկ և ազնիւ նկարագիր և ներքին քաջութիւն կը պահանջէ, մեծ հոգիներու միայն յատուկ:

Սիրան էր կեդրոնը իր էութեան: «Սրտի տէր մարդ» եղած ըլլալը, ինչպէս կ'ըսէ մեր ժողովուրդը, զապտիքը կազմեց իր մեծանձնութեան: Գիտէր բարեկամ ըլլալ և ունենալ, որովհետեւ սէրը լոկ բառ մը չէր իրեն համար, ոչ ալ բարոյական պարտաւորութիւն մը, այլ ինքնաբեր և բխուն, արիւնէ և զգացումներէ շինուած մանեակ մը, իր բարոյական անձնաւորութենէն կախուած: Այս քաղցր զգացումին արդիւնքն էր իր համակիր շահագրգռութիւնն ու հակումը սրիչներու հոգերուն և կարիքներուն, որոնց համար սիրտ հատցնել և հոգ ընել պիտէր: Անոնց որոնց արուեստը իր մտերմութեան և բարեկամութեան մէջ ապրիլ, զգացին զայն բացառիկ ջերմութեամբ մը:

Իրեն յատուկ այդ ջերմ զգացումին և փոյթին շնորհիւ էր որ ան կրցաւ տասնըվեց տարիներ շարունակ աշխոյժ առաջնորդը ըլլալ Բերիոյ թեմին, և հակառակ իր շատ երիտասարդ տարիքին, զիտցաւ պատուով և իմաստութեամբ առաջնորդել իր խնամքին յանձնուած հօտը, քաղաքական ամենէն դժնդակ պայմաններու ընդմէջէն: Տասնըվեց տարիներ շարունակ անիկա ըրաւ իր լաւագոյնը յանձնաձեւում իր ժողովուրդի հոգեւոր, կրթական և վարչական կարիքները, հաւատարիմ եկեղեցականի իր սկզբունքին, տալով զկայսերն կայսեր և ներքին, հաւատարիմ եկեղեցականի իր սկզբունքին, տալով զկայսերն կայսեր և զկատուծոյն Աստուծոյ: Անեցաւ տառամասումներ, նոյնիսկ ինչ ինչ պահերու

կասկածներ ու վախեր, ինչ որ բաժինն ու իրաւունքն է հանրային մարզուն, բայց պահանջուած վայրկեանին իրեն չպակսեցու հոգեկան կորույթ, երբ պէտք էր կողմ առնել, դիմադրուելու վտանգը:

Իր կաթողիկոսութեան եօթ տարիները իր հոգին վրայ բացուող եօթ վէրքեր եղան: Դժնդակ պարագաներ ուշացուցին այն միխթարանքը, որուն այնքան կը ցանկար իր բարի հոգին: Հակառակ այս տխուր հանգամանքներուն, անիկա անտրտուն՝ քալեց իր պարտականութեան փշոտ ճամբայէն, որ իրեն պարտադրուած խաչի ճամբան եղաւ և ինկաւ այդ ճամբուն վրայ, գործուած իր սրտէն:

Իր քաղցր հոգին, քրիստոնէական հրահանգներով մարզուած ու սրբուած, դերժ մնաց միշտ խոտոր ու մուր շարժումներէ և նիզուած ըլլալ կը թուէր մարդկային տկարութեանց դրդումներուն դէմ: Այսպէս էր որ ան տոկաց, ան դրդուելի և անտրտուն՝ մարդոց չարութեան և հալածանքին, իր ամենէն դասն օրերուն իսկ, միշտ ժպիտի ստուեր մը շրթունքին վրայ: Նկարներ կան որոնք առաջին ականարկով չեն զրուեր բեզ, բայց որոնցմէ ամէն օր չկասկածուած դեղեցկութեան մը հրապոյրը կը ըսի, ծաթօղ արեւ ճառագայթին պէս: Այդ պէս էր Զարեհ սքանչելին, և այդպէս ալ պիտի մնայ շատերու յիշողութեան մէջ, որքան որ տարիները հեռացնեն մեզ իրմէ, նման գլուխ զօրծոց պատկերի մը՝ որմէ որքան որ հեռանանք, այնքան յստակ և զեղեցիկ կ'երևի ան մեզի:

Իր մահովը զգացուած սուգը և իր թեմին մէջ ժողովուրդին միահամուռ մասնակցութիւնը իր յաւարկաւորութեան և թաղման, նոյնիսկ օտարներու ու շաղթութիւնը զրաւելու շփ, պաշտօնական և ոսկորական ըլլալէ աւելի բան մը կը զգացնէին, և բոլորի սրտին մէջ կարծես կը հնչէր հինաւորաց երգը աշուղին.

Արէ՛ք եղբար, միամամկ,
Բաւ համարեմք մեր սուջամկ,
Ի սեւ դժբախտ հայ ազգին,
Գործ զեմեմ մեր նիգ ու ջամկ:

Ազօթենք ի սրտէ որ անմահութեան Տէրը ընդունի Իր շարչարուած ծառայի և պաշտօնէի հոգին ի շարս երանեալ հայրապետաց: Տայ միխթարութիւն, կիլիկիոյ Աթոռին պատկանող մեր ժողովուրդին մասնաւորաբար, և ըովանդակ հայ ազգին ի սփիւռս աշխարհի ընդհանրապէս, որպէսզի չարիքի հաւասար այս մահը լինի առիթ նոր բարիքներու, մանաւանդ սիրոյ, խաղաղութեան և միաբանութեան, որուն այնքան պէտք ունինք ազգովին: Ազօթենք նոյնպէս որ կենաց և բարութեան Պարգիատուն անփորձ պահէ Իր սուրբ արիւնով զնուած փոքրիկ Հօաբ, ազգս Հայոց և եկեղեցիս Հայաստանեայց, և ամենուս շնորհ հոգի սիրոյ և խաղաղութեան: